

Posudek vedoucího diplomové práce:

Jaroslav Endrle – *Filozofické možnosti otázky po osobní identitě*

1. Obsah a struktura

Východiskem práce je autorova hluboká nespokojenost se způsobem, jímž je problematika identity osob kladena a řešena v tradici počínaje Lockovou klasickou diskusí v *Eseji* II.xxvii a konče rozvinutými debatami na půdě současné analytické filosofie. Autor v práci podává jednak kritiku stávajícího diskurzu při traktování otázky identity osob, jednak – a především – mu však jde o to, „načrtnout alternativní teoretický rámec, skrze nějž by mohl být problém osobní identity postaven do nového světla“ (s. 9), neboli „vytvořit takový způsob řeči o osobách, vědomí a tělech, který nepovede k metafyzickým paradoxům, kolem nichž se odvíjejí standartní [*sic*] diskurzy na toto téma“ (s. 32). Přijímá při tom jako postulát jednak „jistou formu naturalismu“, totiž tzv. princip continuity, jehož podstatným důsledkem je „popření propasti mezi tělem a myslí, mezi světem kultury a světem přírody“ (s. 9), jednak silně pragmatizující či instrumentalistické pojetí „povahy našeho poznávání a prostředků, jimiž ho dosahujeme“ (s. 10).

V *1. kapitole* autor po krátkém představení otázky po identitě osob (1.1) nejprve identifikuje tři základní předpoklady, které podle něj svádějí diskurz o identitě osob na scestí, totiž tzv. ontologickou koncepci identity, předpoklad tzv. disociability kritérií trvání osoby a víru v myšlenkový experiment jakožto vhodnou metodu pro filozofické traktování dané problematiky (1.2), a posléze předvádí obtíže spojené s prvním z uvedených předpokladů – ontologickou koncepcí identity –, aby tak motivoval přijetí alternativního, tzv. epistemického pojetí identity, jež zakládá autorův pokus o vypracování ohlášeného alternativního teoretického rámce (1.3).

Tomuto vypracování je věnována celá *2. kapitola*. Ohlášený záměr je blíže určen jako záměr vypracovat alternativní a věci přiměřenější pojmové uchopení oblasti mysli a vědomí v jejich vztahu k tělu, a jeho naplňování je rozděleno do dvou hlavních oddílů, přičemž v prvním (2.1 a pododdíly) se autor omezuje na problematiku interakcí „individua se světem“ (s. 34) a ve druhém (2.2 a pododdíly) problematiku zkoumá „z hlediska interakcí individuí mezi sebou“ (s. 34). V pododdílech oddílu 2.1 tak autor s uplatněním výše uvedených naturalistických a instrumentalistických předpokladů podává systematický výklad konstituce a fungování tzv. individuálního konceptuálního systému (který, jak autor sám uvádí, „odpovídá tomu, co [běžně a neanalyzovaně] chápeme slovem mysl“ (s. 46) a jehož tzv. aktuální stav „odpovídá naší zkušenosti vědomí“ (tamt.)), což mu mj. umožňuje kriticky se vyrovnat se zbývajícími dvěma výše uvedenými předpoklady standardních debat o identitě osob (2.1.10 a 2.1.11). V pododdílech oddílu 2.2 pak autor získané výdobytky uplatňuje při zkoumání konstituce a fungování konceptuálního systému v „intersubjektivním modu“ (s. 67). Pod označeními synchronizace, distribuce a deklarace si připravuje pojmový aparát, který bude hrát klíčovou roli při ohlášeném pokusu o „postavení problému identity do nového světla“.

Tomuto pokusu je věnována závěrečná *3. kapitola* práce. Ústředním bodem je snaha o „sjednocení kritérií identity osoby“ (s. 95), přičemž toto sjednocení se děje ve dvou dimenzích: za prvé se autor snaží (3.2) o rozpuštění standardního dilematu mezi tělem a (sebe)vědomím jako reálnými fundamenty identity osob – podle autora je „pro aplikaci konceptu osoby ... nutná

konfigurace obou konceptů – jak těla, tak sebevědomí“ (s. 102); a za druhé se autor snaží (3.4) o rozpuštění standardního dilematu mezi tzv. externími a interními kritérii identity osob – podle autora jsou „tyto dva typy kritérií ... logicky spojeny a není možné je disociovat, protože jde o dvě dimenze téhož konceptu“ (s. 114).

2. *Obecné hodnocení*

Práce je v kontextu obvykle předkládaných diplomových prací pozoruhodná svým ryze tematickým, věcným zaměřením: autorovým hlavním cílem není historické zpracování pozice nějakého myslitele a dokonce ani zmapování nějakého výseku debat, nýbrž navržení nového rámce pro traktování jisté v současnosti hojně diskutované otázky. Tento přístup má svá metodologická úskalí, vcelku mám však za to, že autor se svého záměru zhostil po akademické stránce se ctí: v *Předmluvě* reflektuje na své základní nedokazované předpoklady a i v průběhu práce se příležitostně věnuje otázkám statutu svého projektu vzhledem ke stávajícímu badatelskému diskursu. Domnívám se rovněž, že (reflektované) ryze věcné zaměření práce do značné míry ospravedlňuje téměř úplnou absenci reflexe na nuance historických i současných pozic v rámci problematiky a s tím související minimální zohledňování primárních i sekundárních pramenů. Přestože lze podle všeho vznášet kritické otázky týkající se podstatných momentů autorova postupu (některé uvádím v oddílu 3. tohoto posudku) a je třeba opatrnosti při posuzování toho, zda se autorovi skutečně daří dosáhnout vytčených cílů, domnívám se, že podaný myšlenkový výkon je nejen ukázněný a řemeslně dobře zvládnutý, ale že autor se navíc dobral některých netriviálních a zajímavých výsledků a jednoznačně osvědčil dovednosti předpokládané u absolventa magisterského studia oboru. Za jistou slabinu práce považuji jazykovou stránku; jako vedoucí práce vím, že autor v tomto směru vyvinul velkou snahu a oproti výchozímu stavu dosáhl významného zlepšení, přesto však v textu zůstává nezanedbatelné množství překlepů a chyb v interpunkci (některé příležitostně vyznačuji v textu práce), stejně jako obrátů obecné češtiny a anglicismů, které by v akademickém stylu psaní neměly být užívány.

3. *Kritické podněty*

Drobnějších podnětů bych mohl uvést dlouhou řadu, omezím se však na následující tři:

(1) Asi nejpodstatnější rámcová otázka podle mne zní, zda je autorovo podrobné a diferencované vypracování alternativní „teorie konceptuálního systému“ ve zdaleka nejrozsáhlejší 2. kapitole (cca. 60% celkového rozsahu) vskutku nezbytné pro dosažení ústředních výsledků, tj. (nakolik tomu rozumím) pro „sjednocení kritérií identity osoby“ v uvedených dvou dimenzích ve 3. kapitole. Autor sám deklaruje, že „aktuální stav konceptuálního systému odpovídá naší zkušenosti vědomí, stejně jako konceptuální systém odpovídá tomu, co chápeme slovem mysl“ (s. 46), kategorie zkušenosti vědomí a myslí však – nakolik dohlížím – nikde neanalyzuje. To budí podezření, že celý nově vypracovaný pojmový aparát je jen alternativní nomenklaturou pro naši běžnou zkušenost vědomé konceptualizace skutečnosti, která ani v autorově podání není nijak teoreticky vyložena či analyzována, nýbrž je jen popsána pomocí nového názvosloví, které lze v principu bezesbytku přeložit do názvosloví tradičního. Celá váha autorovy bezpochyby závažné teze (která je věcnou alternativou k předpokladům standardních debat), že dle standardních předpokladů disociovaná

kritéria mají být sjednocena v obou výše uvedených dimenzích, by pak vposled spočívala (pro dimenzi mysl–tělo) na autorově tvrzení, že koncepty jsou nutně „implementovány, tzn. ... realizovány ve fyzickém nosiči“ (s. 36), resp. (pro dimenzi externích–interních kritérií) na tvrzení, že „subjektivně-fenomenální není protiklad objektivně-funkcionálního – je to důsledek jeho implementace a funkce a reálném čase“ (s. 58); ostatní pasáže by platily jen za svéráznou a poněkud samoučelnou re-deskripci důvěrně známých fenoménů více či méně vědomého vztahování se ke světu, resp. více či méně vědomé interakce a komunikace s druhými.

(2) Autorův zcela klíčový argument pro implementaci či fyzickou realizaci konceptu na s. 36 (argument je později na s. 100 *mutatis mutandis* aplikován na libovolný – a mj. tak i na distribuovaný – konceptuální systém) je, nakolik jej chápu správně, až překvapivě jednoduchý: (i) koncepty jsou ve vlastním smyslu vždy aktivované; (ii) nutnou podmínkou aktivace je však časovost; a (iii) nutnou podmínkou časovosti je realizace ve fyzickém nosiči; tudíž koncepty jsou ve vlastním smyslu vždy *qua* realizované ve fyzickém nosiči. Obávám se, že přinejmenším premisa (iii) by vyžadovala další obhajobu – například Kant by ji (stejně jako mnozí další významní myslitelé relevantní pro danou problematiku) zcela jistě odmítl; autor však tuto premisu ani na uvedeném místě, ani jinde v textu práce nijak neprobírá, tím méně zdůvodňuje. Snad by hledané zdůvodnění mohl autor nastínit ve své obhajobě.

(3) Jiným kruciólním bodem výkladového postupu práce je autorovo řešení problému druhové identity konceptů, tj. problému identifikace individuálních instancí jednoho a téhož konceptu v distribuovaném konceptuálním systému. Autor – s jistými snad opodstatněnými výminkami – nakonec nabízí následující kritérium: „Obecně vzato jde ... o instance téhož pojmu tehdy, existuje-li virtuálně (a tedy dosažitelně) koncept v distribuovaném konceptuálním systému, jehož stupně rozvoje jednotlivé instance mohou dosáhnout“ (s. 75). Tato formulace pro mne zůstává temná a příměr v pozn. 65 s díly různých skládanek, které mají různí lidé, mi připadá zcela neadekvátní, protože nakolik dohlížím, jsou dílky skládanek nikoli instancemi, nýbrž částmi příslušných obrázků. (Možná s tím nějak souvisí jiné pro mne temné místo. Na s. 27 se píše: „V rámci epistemické koncepce identity jsou ... [temporální] instance [objektů] uznány za části jednoho a téhož objektu jen tehdy, lze-li na ně aplikovat tentýž singulární koncept.“ Tato věta mi dává smysl pouze tehdy, pokud si namísto „části jednoho a téhož objektu“ dosadím „jeden a tentýž objekt“; možná ale něco podstatného přehlížím?)

4. Hodnocení

Navzdory uvedeným obtížím a kontroverznímu vyznění považuji práci za dosti zdařilou. Jednoznačně ji doporučuji k obhajobě a předběžně navrhuji hodnotit ji jako *výbornou* nebo *velmi dobrou*, podle průběhu obhajoby.

V Praze dne 31. srpna 2016

Jan Palkoska